HUMANITA Plus 1/2020

10. výročie ratifikácie Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím na Slovensku

13. december 2006 sa stal významným medzníkom pre všetkých občanov so zdravotným postihnutím na celom svete. V tento deň Valné zhromaždenie OSN prijalo Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím a jeho Opčný protokol (oba dokumenty ďalej len ako „Dohovor"). Dňa 30. marca 2007 sa konal v OSN v New Yorku slávnostný ceremoniál otvorenia Dohovoru k jeho podpisu štátmi, ktoré majú záujem o jeho dodržiavanie. Avšak k tomu, aby Dohovor mohol vstúpiť do platnosti, bolo potrebné, aby ho ratifikovalo najmenej 20 štátov. Dohovor vstúpil do platnosti 3. mája 2008, t. j. 30 dní po tom, ako ho ratifikoval dvadsiaty štát.

Cieľom dohovoru je presadzovať, chrániť a zabezpečovať plné a rovnaké využívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd všetkými osobami so zdravotným postihnutím (ďalej ako ZP) a podporovať úctu k ich prirodzenej dôstojnosti. Osoby so ZP zahŕňajú osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami, ktoré v súčinnosti s rôznymi prekážkami môžu brániť ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.

V súčasnosti hlavným dokumentom podporujúcim implementáciu Dohovoru je Národný program rozvoja životných podmienok osôb so ZP schválený vládou Slovenskej republiky (ďalej ako SR) v januári 2014, ktorý je možné považovať za akčný plán implementácie Dohovoru. Proces hodnotenia jeho plnenia za roky 2019 až 2020 práve prebieha a vláda vyhodnocuje implementáciu.

Aj napriek tomu, že Dohovor je pre SR záväzný už 10 rokov, veľa ľudí so zdravotným postihnutím, organizácií a súkromných subjektov nemá vedomosť o tomto Dohovore a o právach ľudí so ZP, ktoré zaručujú jednotlivé články Dohovoru. Napriek rôznym prekážkam sa našťastie informovanosť o právach ľudí so ZP postupne, ale veľmi pomaly zlepšuje.

PROCES RATIFIKÁCIE DOHOVORU NA SLOVENSKU

Vláda SR na svojom zasadnutí dňa 5. septembra 2007 prijala uznesenie, že súhlasí s podpisom Dohovoru s pripomienkami prijatými na rokovaní vlády a odporučila prezidentovi SR podpísať Dohovor alebo splnomocniť ministra zahraničných vecí a ako alternátorov ministerku práce, sociálnych vecí a rodiny alebo stáleho predstaviteľa SR pri OSN v New Yorku na podpis dohovoru s výhradou ratifikácie.
Podpis Dohovoru však ešte neznamená pre našu krajinu, že Dohovor je právne záväzný a nerobí z nás štátnu stranu. Sme len signatárom Dohovoru. Avšak podľa medzinárodného zmluvného práva, krajina nemôže podniknúť nič proti predmetu a účelu zmluvy, keď raz túto zmluvu podpísala (článok 12, Viedenská konvencia o zmluvnom práve, 23. máj 1969).

Krajina musí dodržiavať špecifické ustanovenia Dohovoru, keď sa stane štátnou stranou, a to znamená, keď bol Dohovor ratifikovaný. Medzinárodné zmluvy o ľudských právach sú záväzné pre SR, len ak došlo k ich akceptácii zákonom ustanoveným spôsobom, teda boli ratifikované a vyhlásené v Zbierke zákonov.

Prezident SR podpísal Dohovor a Opčný protokol dňa 26. septembra 2007. Slovenská republika týmto vyjadrila vôľu stať sa v budúcnosti zmluvnou stranou Dohovoru a tento Dohovor ratifikovať. Vláda SR uznesením č. 117 z 10. februára 2010 súhlasila s návrhom na ratifikáciu Dohovoru s uplatnením výhrady k čl. 27 ods. 1 písm. a) v súlade s jeho čl. 46 a odporučila prezidentovi SR podpísať ratifikačné listiny k Dohovoru po vyslovení súhlasu Národnej rady SR s uplatnením vyššie uvedenej výhrady.

„Pri výkone svojej činnosti sa stále stretávam s tým, že práva ľudí so ZP sú porušované a niektoré subjekty (prevažne v súkromnej sfére) sa vôbec nesnažia zistené porušenie odstrániť.“

Zuzana STAVROVSKÁ
Komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím

Dňa 9. marca 2010 vyslovila Národná rada SR súhlas s návrhom vlády SR na ratifikáciu Dohovoru. Dňa 28. apríla 2010 podpísal prezident SR ratifikačné listiny oboch zmluvných dokumentov. Dňa 25. mája 2010 uložila stála misia SR v New Yorku pri OSN u generálneho tajomníka OSN originály ratifikačných listín Slovenskej republiky k Dohovoru OSN o právach osôb so ZP a Opčného protokolu k Dohovoru OSN o právach osôb so ZP. Pre Slovensko nadobudol Dohovor platnosť dňa 25. júna 2010 v súlade s čl. 45 ods. 2.

Podľa rozhodnutia Národnej rady SR ide o medzinárodnú zmluvu, ktorá má podľa článku 7 ods. 5 Ústavy SR prednosť pred zákonmi. Pri uložení ratifikačných listín Slovensko uplatnilo výhradu k ustanoveniu čl. 27 ods. 1 písm. Dohovoru v súlade s jeho čl. 46 v nasledujúcom znení „Slovenská republika uplatňuje ustanovenia článku 27 ods. 1 písm. a za predpokladu, že implementácia zákazu diskriminácie na základe zdravotného postihnutia pri stanovovaní podmienok náboru, prijímania do práce a trvania zamestnania sa neuplatňuje pri prijímaní do služobného pomeru príslušníkov ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov, ozbrojených zborov, Národného bezpečnostného úradu, Slovenskej informačnej služby a Hasičského a záchranného zboru.“

OBLASTI, KTORÝM SA DOHOVOR VENUJE

Dohovor je rozsiahly dokument, ktorý sa v svojich článkoch venuje vymedzeniu všeobecných pojmov, ako aj konkrétnym okruhom a špecifikám. Tie sa týkajú rovnosti a nediskriminácie (čl. 5), osobitne ženám (čl. 6) a deťom (čl. 7) so zdravotným postihnutím, zvyšovaniu povedomia (čl. 8), prístupnosti (čl. 9), právu na život (čl. 10), rizikovým situáciám a núdzovým humanitárnym situáciám (čl. 11), rovnosti pred zákonom (čl. 12), prístupu k spravodlivosti (čl. 13), slobode a osobnej bezpečnosti (čl. 14), ochrane pred mučením alebo krutým, neľudským či ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním (čl. 15), ochrane pred vykorisťovaním, násilím a zneužívaním (čl. 16), ochrane integrity osobnosti (čl. 17), slobode pohybu a štátnej príslušnosti (čl. 18), nezávislému spôsobu života a začleneniu do spoločnosti (čl. 19), osobnej mobilite (čl. 20), slobode prejavu a presvedčenia a prístupu k informáciám (čl. 21), rešpektovaniu súkromia (čl. 22), rešpektovaniu domova a rodiny (čl. 23), vzdelávaniu (čl. 24), zdraviu (čl. 25), habilitácii a rehabilitácii (čl. 26), práci a zamestnávaniu (čl. 27), primeranej životnej úrovni a sociálnej ochrane (čl. 28), účasti na politickom a verejnom živote (čl. 29) a účasti na kultúrnom živote, rekreácii, záujmových aktivitách a športe (čl. 30) osôb so zdravotným postihnutím. Ďalej sa dokument venuje vykonávaniu Dohovoru a jeho monitorovaniu, zhromažďovaniu údajov, medzinárodnej spolupráci ako aj spolupráci zmluvných strán, tvorbe správ a ich posudzovaniu, zriadeniu výboru pre práva osôb so ZP a spolupráci s týmto výborom, výhradám, spôsobu vypovedania Dohovoru a pod.

PROCES IMPLEMENTÁCIE DOHOVORU NA SLOVENSKU

Implementácia Dohovoru do nášho právneho poriadku predstavuje rozsiahly legislatívny proces. Zosúladenie národnej politiky s jednotlivými povinnosťami uloženými ratifikujúcemu štátu je dlhodobý proces.
Slovenská republika spracovala v máji 2012 Východiskovú správu k plneniu Dohovoru, ktorú predložila Výboru OSN. K Východiskovej správe spracovali mimovládne organizácie Alternatívnu správu v júli 2015 a tiež ju predložili Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím na prerokovanie. Konštruktívny dialóg medzi vládou SR a Výborom OSN sa uskutočnil v dňoch 4. a 5. apríla 2016. Tento výbor adresoval vláde SR množstvo opatrení, ktoré mala začať akútne plniť. (Podobným spôsobom proces monitorovania a zosúlaďovania právneho stavu pokračoval aj v ďalších rokoch.)

ČO SA PODARILO ZMENIŤ OD RATIFIKÁCIE

Ako pozitívny aspekt bolo ocenenie SR výborom OSN za prijatie zákona o komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím; prijatie Charty EÚ o právach cestujúcich v leteckej, železničnej, autobusovej, autokarovej a námornej doprave; že SR je členom Európskej agentúry pre rozvoj špeciálneho vzdelávania na základe Uznesenia vlády SR č. 682/2011; že prijala Opatrenie Ministerstva vnútra SR

č. 17/2015 o plnení úloh a opatrení Európskeho dohovoru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania a že sa prijal Národný akčný plán pre prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019 po podpísaní Istanbulského dohovoru. Výbor vítal uznanie zmeny paradigmy, ktorá je potrebná na realizáciu práv osôb so ZP v zmluvnom štáte, ako aj snahu o prijatie prístupu k zdravotnému postihnutiu, ktorý sa zakladá na ľudských právach.

Hlavným dokumentom podporujúcim implementáciu Dohovoru je Národný program rozvoja životných podmienok osôb so ZP schválený vládou SR v januári 2014, ktorý je možné považovať za akčný plán implementácie Dohovoru. Proces hodnotenia jeho plnenia za roky 2019 až 2020 práve prebieha a vláda vyhodnocuje jeho implementáciu.

ÚRAD KOMISÁRA PRE OSOBY SO ZP

Prijatím zákona č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so ZP a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len "Zákon o komisárovi") Slovenská republika splnila svoj záväzok vyjadrený v Článku 33 §. 2) Dohovoru.
Úrad komisára pre osoby so ZP začal svoju činnosť 1. marca 2016. Komisár pre osoby so ZP sa podieľa na ochrane práv podporou a presadzovaním práv osobitne zaručených týmto skupinám medzinárodnými dohovormi. Nezávislosť komisára pre osoby so ZP okrem iného spočíva aj v tom, že orgány verejnej moci nemôžu zasiahnuť do výkonu jeho pôsobností a oprávnení.
Úrad komisára pre osoby so ZP vykonáva aktivity profesionálnej, organizačnej, finančnej a technologickej podpory v rozsahu činnosti komisára. Pôsobnosť komisára pre osoby so ZP sa vzťahuje na:

a) orgány verejnej správy, ktorými na účely tohto zákona sú
   1. orgány štátnej správy,
   2. orgány územnej samosprávy,
   3. právnické osoby a fyzické osoby, ktoré podľa osobitného predpisu zasahujú do práv a povinností fyzických osôb a právnických osôb v oblasti verejnej správy,
b) právnické osoby a fyzické osoby – podnikateľov neuvedené v písmene a).

Pôsobnosť komisára sa nevzťahuje ani na výkon právomocí Národnej rady SR, prezidenta, vlády, ústavného súdu, prokuratúry, súdu, najvyššieho kontrolného úradu, verejného ochrancu práv, komisára pre deti, spravodajských služieb a na výkon právomocí policajta, ktorý je orgánom činným v trestnom konaní, to neplatí, ak ide o právomoci, ktoré tieto orgány vykonávajú ako orgány verejnej správy.
Každý má právo obrátiť sa na komisára pre osoby so ZP vo veci porušovania práv osoby so ZP alebo ohrozovania práv osoby so ZP. Na komisára sa môže obrátiť plnoletá fyzická osoba, ktorej spôsobilosť na právne úkony nebola obmedzená, ako aj fyzická osoba, ktorá nemá spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, alebo ktorá bola pozbavená spôsobilosti na právne úkony, a to aj bez vedomia svojho zákonného zástupcu, sama alebo prostredníctvom inej osoby. (Poznámka: Dieťa má právo obrátiť sa na komisára pre osoby so ZP rovnako ako na komisára pre deti.) Komisár sa podieľa na ochrane práv podporou a presadzovaním práv osobitne zaručených špecifickým skupinám, ktorými sú osoby so ZP.
Každý rok do 31. marca je komisár povinný predložiť poslancom Národnej rady SR Správu o činnosti za predchádzajúci kalendárny rok. Správa má predovšetkým obsahovať zistenia, návrhy a odporúčania na odstránenie zistených nedostatkov.

OSOBITNE DÔLEŽITÉ OBLASTI IMPLEMENTÁCIE DOHOVORU

V nasledujúcej časti prinášame vybrané časti správ komisárky pre osoby so ZP za roky 2016 – 2019, ako bol materiál prezentovaný na tlačovej konferencii pri príležitosti 10. výročia ratifikácie Dohovoru. Tento dokument porovnávame so starším dokumentom z 16. 8. 2019, ktorý bol vypracovaný ako podklad pre Výbor OSN pre osoby so ZP na spracovanie otázok pre 2. a 3. hodnotiacu správu adresovanú vláde SR ***(časti tohto dokumentu sú zvýraznené ako tučné odseky červenou farbou)***.

Článok 5 Dohovoru – ROVNOSŤ A NEDISKRIMINÁCIA

Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) explicitne obsahuje zdravotné postihnutie ako uznávaný dôvod diskriminácie (§ 2 ods. 1). Je potrebná jeho novelizácia tak, aby v súlade s článkami 2 a 5 Dohovoru sa primerané úpravy vzťahovali na všetky oblasti života osôb so ZP, pretože podľa zákona majú tieto úpravy realizovať len zamestnávatelia, je však potrebné, aby tieto úpravy sa týkali všetkých oblastí života.

Vládu SR sme upozornili na diskriminačné ustanovenia v zákone č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého ZP a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov týkajúce sa absolútneho vylúčenia z práva žiadať o príspevok na osobnú asistenciu v rozmedzí do 6 rokov veku a od 65 rokov veku a žiadať o príspevok na kúpu osobného motorového vozidla osobou so ZP nad 65 rokov veku. Takéto obmedzenie nemá žiadnu legitimitu. Nakoľko vláda SR moje odporúčania dlhodobo od roku 2016 odmieta, podala som návrh na začatie konania o nesúlade zákona s ústavou a medzinárodným dohovorom aj s právnym odôvodnením verejnej ochrankyni práv, nakoľko ako komisárka pre osoby so ZP nemám pôsobnosť podávať návrhy a ani zastupovať osoby so ZP pred Ústavným súdom SR. Návrh na Ústavný súd SR na začatie konania o nesúlade zákona č. 447/2008 Z. z. v časti § 22 ods. 2 a § 34 ods. 3 týkajúcej sa vekovej diskriminácie s čl. 5 ods. 1, 2 a čl. 19 písm. b) Dohovoru o právach osôb so ZP a s čl. 1 ods. 1 prvá veta, čl. 1 ods. 2, čl. 12 ods. 1 a čl. 13 ods. 4 Ústavy SR. Návrh bol doručený Ústavnému súdu dňa 4. 9. 2018. Ústavný súd dňa 14. 11. 2018 prijal návrh na ďalšie konania.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:

- ***Môže SR predložiť finančné dopady na štátny rozpočet, ak by vyšla v ústrety zmeniť ustanovenia § 22 ods. 2 a § 34 ods. 2 zákona č. 447/2008 Z. z.?***

Článok 9 - PRÍSTUPNOSŤ

Z hľadiska problematiky, s ktorou sa stretávame pri riešení podnetov týkajúcich sa bezbariérovosti, možno konštatovať, že bariéry sa postupne odstraňujú, avšak veľmi pomaly a nie tak samozrejme, ako to vyplýva z Dohovoru.
Stále sa stretávame s bariérovými vstupmi do budov a bytových domov, s bariérovými vnútornými priestormi, chýbajúcimi výťahmi a sociálnymi zariadeniami pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu. Debarierizácia kultúrnych inštitúcií, historických pamiatok, športových zariadení napreduje veľmi pomaly, hoci niektoré kultúrne inštitúcie a historické pamiatky sa už podarilo aspoň čiastočne debarierizovať.
Absurdné a neprijateľné je správanie majiteľov niektorých reštaurácií, cukrární, hotelov a iných zariadení cestovného ruchu a zariadení, ktoré poskytujú rôzne služby, kde sa stále stretávame s odmietnutím vstupu nevidiacej osoby s vodiacim psom, ktorý slúži pre nevidiace osoby ako kompenzačná pomôcka.
Taktiež osoby so sluchovým postihnutím nemajú dostatok informácií, keďže nie je pre nich zabezpečené tlmočenie do posunkového jazyka, titulky alebo simultánny prepis hovoreného textu.
Naďalej sa stretávame s bariérami v železničnej a autobusovej doprave, aj keď pomaly sa situácia zlepšuje aj vďaka ochote Železníc SR, ŽSSK a Ministerstva dopravy a výstavby SR túto problematiku riešiť.

Zásady bezbariérového užívania stavieb a územia sú legislatívne upravené najmä v zákone č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) a vo vyhláške č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Ďalší problém súvisí s tým, že vo vyhláške nie je jasne sformulované, že bezbariérovosť sa vzťahuje na všetky prevádzkové časti budovy. V súlade s článkom 9 Dohovoru o prístupnosti je v oblasti predpisov týkajúcich sa prístupnosti potrebné zabezpečiť zavedenie a uplatňovanie metódy univerzálneho navrhovania, stále však nie je prijatý nový stavebný zákon, ktorý bol stiahnutý z legislatívnych úloh vlády SR. Existujúcou vyhláškou vymedzené požiadavky na bezbariérovosť sa vzťahujú prevažne len na „stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie", avšak princípy univerzálneho navrhovania nie sú aplikované. Stále neexistuje účinný kontrolný mechanizmus dodržiavania pravidiel prístupnosti a žiadne sankcie. Za pozitívum považujeme postupné sprístupňovanie a aplikácia princípov prístupnosti stavieb pre osoby s obmedzenou pohyblivosťou a orientáciou k požiadavke na bezbariérovosť užívania stavieb a prostredia.

> *„Začlenenie ľudí so zdravotným postihnutím sa nevyrieši v domovoch sociálnych služieb, ktoré sa často nachádzajú v kaštieľoch ďaleko na vidieku.*
>
> **Zuzana ČAPUTOVÁ**
> **prezidentka SR**

V oblasti prístupnosti dopravy prebieha proces sprístupňovania dopravy možno trochu lepšie vďaka nariadeniam EÚ o právach cestujúcich, avšak z nášho hľadiska je stále pomalý a nerovnomerný. Zavádzanie vozidiel zodpovedajúcich požiadavkám prístupnosti pre osoby so ZP (vrátane nízko podlažných vozidiel hromadnej dopravy, vnútornej a vonkajšej hlasovej signalizácie pre osoby so zrakovým postihnutím, vizuálnej signalizácie pre osoby so sluchovým postihnutím) zatiaľ závisí len od finančných možností a vôle samosprávnych orgánov a dopravcov a podpory z európskych štrukturálnych a investičných fondov. Chýbajú legislatívne predpisy zakazujúce uvádzať do prevádzky vozidlá nevyhovujúce požiadavkám prístupnosti.

Sprístupňovanie internetu a informačných systémov všeobecne a špeciálne osobám so ZP reguluje zákon č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy a na jeho základe výnos 55/2014 o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy vydaný Ministerstvom financií, ktorý implementuje odporúčania WCGA 2.0. Nedostatkom je, že tento výnos je povinná rešpektovať len verejná správa a ňou zriaďované inštitúcie. Nevzťahuje sa teda na univerzity, súkromné a cirkevné školy, súkromné spoločnosti, súkromné inštitúcie finančne podporované z verejných prostriedkov, ako aj spoločnosti a inštitúcie dodávajúce služby a tovary verejným inštitúciám. Prakticky nie je regulovaná ani prístupnosť internetových a mobilných aplikácií. Okrem prístupnosti z hľadiska nevidiacich, slabozrakých, nepočujúcich a telesne postihnutých osôb je potrebné venovať zvýšenú pozornosť aj prístupnosti z hľadiska osôb s mentálnym postihnutím a poruchami učenia.

Vláda Slovenskej republiky aj naďalej nezabezpečila dostatočný kontrolný mechanizmus na zabránenie výstavby bariérových stavieb a vynútiteľnosť povinností bezbariérovosti stavieb. V stavebnom zákone č. 50/1976 Zb. neboli prijaté žiadne požadované zmeny. Vyhláška k stavebnému zákonu č. 532/2002 Z. z. sa nedodržiava. Naďalej sa stavajú bariérové verejné budovy, dokonca nie je výnimkou, že takáto stavba je ocenená ako stavba roka. Jedná sa o novú budovu Ministerstva zahraničných vecí SR na Pražskej ulici.

Za závažné zistenia možno považovať tiež absenciu bezbariérového sociálneho zariadenia vo verejných budovách a na verejných priestranstvách, v tejto oblasti možno konštatovať minimálne zlepšenie.

Žiadne zmeny nenastali v sprístupňovaní informácií v televíznom vysielaní, napriek niekoľkým výzvam smerom k vláde SR nebola prijatá žiadna legislatívna zmena doteraz platnej právnej úpravy zákona č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisií. Na základe požiadavky nedošlo k žiadnej zmene v rozšírení rozsahu vysielacieho času pre osoby so sluchovým postihnutím a osoby slabozraké a nevidiace v štátnej ani v komerčných televíziách. Považujeme za nevyhovujúcu súčasnú právnu úpravu podľa zákona o vysielaní a retransmisii uvedenej v § 18, podľa ktorého vysielateľ na základe zákona (Slovenská televízia) je povinný zabezpečiť multimodálny prístup k programovej službe, a to tak, aby vo vysielaní každej televíznej programovej služby, ktorú vysiela digitálne, bolo najmenej 50 % všetkých vysielaných programov sprevádzaných titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím, 3 % všetkých vysielaných programov tlmočených do posunkovej reči nepočujúcich alebo v posunkovej reči nepočujúcich, 20 % všetkých vysielaných programov sprevádzaných hlasovým komentovaním pre nevidiacich.

Podľa § 18a je vysielateľ s licenciou (komerčná televízia) povinný zabezpečiť multimodálny prístup k programovej službe, a to tak, aby vo vysielaní každej televíznej programovej služby, ktorú vysiela digitálne, bolo najmenej 10 % všetkých vysielaných programov sprevádzaných titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím alebo tlmočených do posunkovej reči nepočujúcich alebo v posunkovej reči nepočujúcich a 3 % všetkých vysielaných programov sprevádzaných hlasovým komentovaním pre nevidiacich.

Podľa § 14 zákona č. 182/1993 Z. z. o vlastníctva bytov a nebytových priestorov, vlastníci bytov a nebytových priestorov môžu svojím rozhodnutím zmariť montáž zariadenia, ktoré slúži osobám odkázaným na invalidný vozík na presun zo svojho bytu. Takáto situácia vylučuje právo tohto človeka na prístup k verejnému prostrediu a jeho osobnú mobilitu a právo na nezávislý spôsob života. Bolo potvrdené, že montážou zariadenia nie je ohrozená bezpečnosť obyvateľov bytového domu. V súčasnosti som spracovala návrh na zmenu zákona, ktorú predkladám príslušnému ministerstvu a poslancom Národnej rady SR.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:

- ***Akým spôsobom SR plánuje zabezpečiť dôslednú kontrolu dodržiavania vyhlášky č. 532/2002 Z. z.?***
- ***Koľko finančných prostriedkov je SR ochotná investovať do sprístupnenia vonkajšieho prostredia (napr. WC) osobám so ZP?***
- ***Má SR záujem zmeniť legislatívu o navýšení hodín multimodálneho prístupu pre osoby so sluchovým postihnutím a nevidiace osoby?***
- ***Ako rýchlo môže SR novelizovať zákon č. 182/1993 Z. z. tak, aby bolo zabránené fyzickej izolácii ľudí so ZP vo svojich bytoch?***

Článok 12 Dohovoru – ROVNOSŤ PRED ZÁKONOM

Aplikácia článku 12 Dohovoru o zachovaní plnej spôsobilosti na právne úkony našla svoje miesto v Civilnom mimosporovom poriadku účinnom od 1. 7. 2016, podľa ktorého už súdy nikdy nebudú môcť rozhodnúť o pozbavení spôsobilosti na právne úkony, iba o jeho obmedzení. Stále sa však ťažko mení paradigma postoja k ľuďom s intelektuálnymi ťažkosťami. Súdy aj naďalej rozhodujú o obmedzení spôsobilosti na právne úkony v čo najširšom rozsahu, ktoré možno hodnotiť ako pozbavenie spôsobilosti na právne úkony, právo rozhodovať je zúžené na 50 € mesačne. Naďalej meškáme s dôslednou aplikáciou tohto článku do zákona č. 40/1964 Zb. (Občiansky zákonník), nevytvorili sme právny rámec účinného mechanizmu podpory pri rozhodovaní formou podporovaného rozhodovania. V SR neexistuje žiadna alternatíva pomoci týmto ľuďom v rozhodovaní. Ďalej treba zaviesť právne nástroje na ochranu človeka so ZP založené na koncepcii podporovaného rozhodovania. Obmedzenie a ešte existujúce pozbavenie spôsobilosti na právne úkony má automatické dôsledky v ďalších oblastiach života človeka so ZP. Ide najmä o právo uzatvoriť manželstvo a vykonávať svoje rodičovské práva a povinnosti podľa zákona č. 36/2005 Z. z., zákona o rodine.

ČLÁNOK 13 – PRÍSTUP K SPRAVODLIVOSTI

Slovenský právny poriadok pozná prípady, v ktorých samotný zákon vyžaduje tzv. povinnú obhajobu účastníka konania (napr. povinná obhajoba podľa Trestného poriadku). Takisto ľudia v tzv. „zlej sociálnej situácii" majú prístup k bezplatnej právnej pomoci prostredníctvom Centra právnej pomoci. Vychádzajúc zo súdnych konaní, ktorých priebeh mi je z činnosti komisára pre osoby so ZP známy, zastávam stanovisko, že aj ľudia, ktorým je zasiahnuté do spôsobilosti na právne úkony, by mali mať k dispozícii kvalifikovanú bezplatnú právnu pomoc a podporu v konaniach o spôsobilosti na právne úkony, v konaniach o prípustnosti prevzatia a držania v zdravotníckom zariadení a konanie o ustanovení opatrovníka. Pre človeka, ktorý trpí mentálnym alebo duševným postihnutím, je náročné aktívne si vyhľadať advokáta, aj v prípade, ak je dostatočne finančne zabezpečený. Ako sa ukázalo, takýto občan ani nemá veľakrát tušenia, aké práva podľa procesných zákonov má, nie je možné ani reálne posúdiť, či poučeniu súdu porozumel alebo nie, a či vôbec bol o poučení práv účastníka konania poučený. Takisto je preňho zložité prejsť procesom schvaľovania bezplatnej právnej pomoci v Centre právnej pomoci. Navyše, títo ľudia si vyžadujú osobitný prístup a podporu. Je pravdepodobné, že objektívne títo ľudia nedokážu relevantne a komplexne opísať situáciu, v ktorej sa ocitli, prípadne nevedia doložiť všetky doklady, ktoré sú potrebné pre ich podporu v súdnom konaní.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:

- ***Aký je počet konaní o spôsobilosti na právne úkony, konaní o prípustnosti prevzatia a držania v zdravotníckom zariadení a konaní o ustanovení opatrovníka?***
- ***Aký dopad na štátny rozpočet možno predpokladať (spôsobom podľa postupov úhrady právnych služieb cez Centrum právnej pomoci), ak by SR prijala právnu úpravu ex offo právneho zastúpenia v tých uvedených konaniach?***

ČLÁNOK 15 A 16

Často sa stretávame, že osoby so ZP, najčastejšie sú to ľudia trpiaci schizofréniou alebo autizmom, sa stávajú obeťami obvinení za svoje správanie a subjektmi okamžitého umiestnenia do ciel predbežného zadržania alebo väzby. V zásade možno konštatovať, že takýmto konaním dochádza k nevhodnému správaniu, ponižovaniu a degradujúcemu zaobchádzaniu počas vyšetrovania.

Podľa aktuálneho trestného konania nie je komisár pre osoby so ZP oprávnený vstúpiť na strane obvineného alebo obžalovaného, za účelom pomoci. Tento človek je odkázaný na pomoc advokáta a konanie vyšetrovateľov, ktorí v máloktorých prípadoch majú nejaké informácie o danom zdravotnom postihnutí, o reakciách týchto ľudí a príp. dôsledkoch umiestnenia do ciel. Kontaktovala som s návrhom Ministerstvo spravodlivosti SR o zmenu zákona č. 301/2005 Z. z. (Trestný poriadok) na zabezpečenie možnosti aktívneho vstupu do trestného konania od štádia vyšetrovania. Navrhovaná právna úprava doteraz nebola prijatá. V súčasnosti vykonávam pôsobnosť výlučne formou usmernení.

Z pôsobnosti komisára pre osoby so ZP sú vylúčené súkromné vzťahy a zlé zaobchádzanie v domácom prostredí. V súčasnosti je v medzirezortnom pripomienkovom konaní novela Zákona o komisárovi spojená s ratifikáciou OP-CAT, podľa ktorej bude rozšírená pôsobnosť komisára vykonávať pôsobnosť národného preventívneho mechanizmu v miestach, kde sa nachádzajú alebo sa môžu nachádzať osoby obmedzené na slobode orgánmi verejnej moci alebo v dôsledku odkázanosti na poskytovanej starostlivosti, s cieľom posilniť ochranu týchto osôb pred mučením, krutým, neľudským, ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním a iným zlým zaobchádzaním. Do pôsobnosti komisára sa navrhujú všetky osoby so ZP (s výnimkou detí, ktoré patria do pôsobnosti komisára pre deti) a seniori aj v domácom prostredí, s účinnosťou 1. 1. 2021.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:

- ***Aké kroky urobí SR na zabránenie nevhodného zaobchádzania s osobami so ZP v priebehu vyšetrovania a trestného konania?***

Článok 19 Dohovoru – NEZÁVISLÝ SPÔSOB ŽIVOTA A ZAČLENENIE DO SPOLOČNOSTI

Inštitucionalizácia ľudí so zdravotným postihnutím. Na Slovensku sa sociálne služby pre osoby so ZP zaisťujú predovšetkým v ústavných zariadeniach, komunitná starostlivosť je zriedkavá. Tieto osoby sú často nútené žiť v izolovaných, umelých a segregovaných veľkých zariadeniach, napr. v historických kaštieľoch a kláštoroch, bez možnosti zvoliť si, kde a s kým chcú žiť, čo je v rozpore s požiadavkami čl. 19 Dohovoru. Tento problém sa týka aj detí so ZP, väčšina z nich čelí celoživotnej izolácii, vrátane inštitucionalizácie a pozbavovania spôsobilosti na právne úkony.

K tomuto stavu prispieva aj slovenský systém poskytovania sociálnych služieb, ktorý je založený na princípe zmlúv. Služby sa poskytujú klientom, ktorí podpíšu zmluvu o sociálnych službách. Väčšina osôb, ktoré žijú v spomínaných inštitúciách, bola pozbavená spôsobilosti na právne úkony, a tak nemôžu platne uzatvoriť zmluvu. Preto zmluvy prevažne uzatvára ich opatrovník a klienti pozbavení spôsobilosti na právne úkony sú automaticky vylúčení z rozhodovania o vlastnej inštitucionalizácii. Hoci poslaním opatrovníkov je chrániť záujmy zneschopnených dospelých osôb a konať v ich mene, v praxi sa opatrovníci zriedka stretávajú a konzultujú s uvedenými dospelými osobami. Navyše rozhodnutia o umiestnení dospelej osoby v inštitúcii sa vo väčšine prípadov robia proti vôli dospelej osoby a bez možnosti požiadať o súdne preskúmanie ich umiestnenia. Nie je neobvyklé, že opatrovníkmi sú samotné inštitúcie alebo ich zamestnanci, a tak zmluvy uzatvárajú sami so sebou. Táto prax je v rozpore s čl. 19 Dohovoru v spojení s čl. 12.

> „Ľudia začali viac snímať osoby so zdravotným postihnutím ako plnohodnotných členov spoločnosti. Vo väčšom počte sa zúčastňujú na kultúrnych či športových podujatiach. Mnohí našli uplatnenie v pracovnom živote, na Slovensku je však pre nich stále málo voľných pracovných miest. Stretávame ich sporadicky v rôznych inštitúciách, skôr komerčného charakteru. Smutné je, že štátne inštitúcie týchto ľudí nezamestnávajú."
>
> **Zuzana STAVROVSKÁ**
> **Komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím**

V novembri 2011 prijala Slovenská republika Stratégiu deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti a v decembri 2011 Národný akčný plán prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť v systéme sociálnych služieb na roky 2012 – 2015 *a* v decembri 2014 Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2015 – 2020. Aj keď ide o veľmi pozitívny krok, realizácia v praxi je veľmi znepokojujúca a až na výnimočné prípady systematicky nerealizovaná. Prvý problém spočíva v tom, že transformácia a deinštitucionalizácia sa dotýkajú iba 10 vybraných zariadení z takmer 800. Druhý problém je, že chýbajú regionálne stratégie a plány, ktoré by mali transformáciu a deinštitucionalizáciu zapracovanú ako systematický cieľ, takže zatiaľ ide len o obmedzenú aktivitu. Tretí problém je, že aj takto obmedzená transformácia má veľké meškanie.

Základným nástrojom podpory samostatnosti a nezávislosti fyzickej osoby s ťažkým ZP je poskytovanie peňažného príspevku na osobnú asistenciu na základe zákona č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého ZP. Účelom osobnej asistencie je pritom nielen aktivizácia fyzickej osoby s ťažkým ZP a podpora jej sociálnej inklúzie, ale aj podpora nezávislosti a rozhodovania o vlastnom živote vo všetkých oblastiach (rodina, práca, vzdelávanie, kultúra, šport, politický a občiansky život).

Peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého ZP sú rozširované tak, aby ich mohli využívať aj deti a ich rodičia pri starostlivosti o ne.

Štandardom sa stáva výchova detí so ZP v domácom prostredí oproti predchádzajúcej tendencii preferovať ústavnú starostlivosť.

Ďalšou formou alternatívy k ústavnej starostlivosti je opatrovateľská služba podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Podľa tohto zákona sú obce a mestá povinné zabezpečiť dostupnosť a prístupnosť opatrovateľskej služby. Problémom je, že iba 1/3 obcí a miest z celkového počtu takmer 2 900 je schopných poskytovať alebo zabezpečovať túto službu prostredníctvom iného subjektu.

Napriek preferenciám žiť život v komunite, v domácom prostredí, je veľké množstvo ľudí so ZP odkázaných na pobytové služby. Možno sledovať, že záujem o poskytovanie pobytových celoročných sociálnych služieb vysoko prevyšuje možnosti jednotlivých samosprávnych krajov. Za účelom skvalitnenia poskytovania týchto služieb je nevyhnutné dôsledne kontrolovať podmienky na udelenie oprávnenia, vrátane podmienok bezbariérovosti a priebeh poskytovania týchto služieb.

Za účelom pomoci ľuďom so ZP má mimoriadny význam, aby boli dostupné peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého ZP aj pre ľudí, ktorí žijú v inštitúciách. Ide hlavne o príspevok na osobnú asistenciu, nakoľko v zariadeniach nie je dostatok personálu, ktorý by sa mohol individuálne venovať obyvateľom mimo zariadenia. Tento príspevok má význam pre obyvateľov v zariadeniach za účelom ich postupného osamostatňovania

a získania možností žiť mimo inštitúcie, ako aj aby títo ľudia neboli celoživotne segregovaní v týchto zariadeniach.

Celkovo možno hodnotiť, že sú minimálne dostupné denné formy sociálnych služieb, vrátane služieb pre seniorov. Z týchto dôvodov veľa rodín je odkázaných na pobytové služby.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:

- ***Aké kroky môže SR vykonať na sprístupnenie príspevkov na kompenzáciu pre ľudí v inštitúciách?***
- ***Ako môže SR zabezpečiť dôslednú kontrolu rozhodovacej činnosti o žiadostiach na príspevok na kompenzáciu ťažkého ZP?***
- ***Akým spôsobom vykonáva SR kontrolu vydávania rozhodnutí na poskytovanie sociálnych služieb a priebeh jej poskytovania pre žiadateľov v súlade so zákonom č. 447/2008 Z. z.?***

Článok 20 Dohovoru – OSOBNÁ MOBILITA

Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého ZP obsahuje opatrenia na podporu osobnej mobility, ako je príspevok na zakúpenie osobného motorového vozidla a na jeho úpravu, príspevok na prevádzku motorového vozidla, príspevok na prepravu a príspevok na zakúpenie druhého mechanického alebo elektrického vozíka. Problémom je aj výška doplatkov na zložitejšie pomôcky, hradené na základe verejného zdravotného poistenia, najmä elektrické a mechanické vozíky. Okrem neprimerane vysokých doplatkov problém spočíva aj v systéme úhrady cien týchto vozíkov. Vozíky v štandardnej konfigurácii sú

prevažne hradené v plnej výške alebo s minimálnym doplatkom. Náklady na úhradu individuálnych úprav nutných z dôvodu veľmi ťažkého ZP (elektrické polohovanie opierky chrbta, náklon sedadla, stúpačiek, prípadne špeciálne opierky chrbta pri veľkých deformitách chrbtice a pod.) pri vozíkoch z verejného zdravotného poistenia hradené nie sú, a preto táto skupina osôb nemá prístup ku kvalitným pomôckam. Prekážku v dostupnosti kvalitných pomôcok tvoria aj indikačné kritériá stanovené tak, že napríklad poskytnutie elektrického vozíka a polohovateľnej postele súčasne nie je možné, a tak si má poistenec vybrať medzi mobilitou alebo zvládnutím noci bez pomoci inej osoby.
Osoby so ZP odkázané na individuálnu prepravu v menších obciach nemajú možnosť využívať prepravnú službu ani peňažný príspevok na prepravu, ktorá je obyčajne zabezpečovaná len vo väčších mestách a pre obyvateľov zariadení sociálnych služieb.

Podľa zákona č. 447/2008 Z. z. nie sú cenovo dostupné pre všetkých ľudí so ZP. Mnohí ľudia nemajú príspevky priznané a musia absolvovať niekoľkoročný súdny proces, ktorého výsledkom je súdne rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, ktorým zruší rozhodnutie Ústredia úradu práce. Na základe tohto rozsudku Úrad práce opakovane rozhodne a človek je znova v procese rozhodovania cestou súdu.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:
- ***Aké opatrenia môže urobiť SR na zjednodušenie procesu rozhodovania o príspevkoch na kompenzáciu?***

Článok 23 Dohovoru – REŠPEKTOVANIE DOMOVA A RODINY

Článok 23 Dohovoru vyžaduje prijať efektívne a primerané opatrenia na odstránenie diskriminácie vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa manželstva, konkrétne v čl. 23 ods. 1 písm. a) právo všetkých osôb so ZP, ktoré sú vo veku vhodnom na uzatvorenie manželstva, uzavrieť manželstvo a založiť si rodinu. Toto konkrétne právo sa systematicky porušuje v prípade ľudí so ZP pozbavených a obmedzených v spôsobilosti na právne úkony. Podľa § 12 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. (zákon o rodine) manželstvo nemôže uzatvoriť osoba pozbavená spôsobilosti na právne úkony. Osoby pozbavené spôsobilosti na právne úkony automaticky toto právo strácajú. Pokiaľ ide o osoby obmedzené v spôsobilosti na právne úkony, podľa § 12 ods. 2 takáto osoba môže manželstvo uzatvoriť iba s privolením súdu. Ďalej podľa § 12 ods. 3 nemôže manželstvo uzatvoriť ani osoba, ktorá síce nie je obmedzená v spôsobilosti na právne úkony, ale má duševnú poruchu, ktorá by mohla mať za následok obmedzenie spôsobilosti. Sme presvedčení, že táto právna úprava porušuje článok 23 Dohovoru v spojení s čl. 12 Dohovoru, a navrhujeme, aby tieto ustanovenia boli zrušené.

ČLÁNOK 12 V SPOJENÍ S ČLÁNKOM 23

SR začala v roku 2017 pracovať na novele § 10 Občianskeho zákonníka vytvorením pracovnej skupiny pri Ministerstve spravodlivosti SR. Cieľom pracovnej skupiny je pripraviť rôzne alternatívy k obmedzeniu spôsobilosti na právne úkony a zaviesť podporované rozhodovanie. Súčasťou novej právnej úpravy má byť aj ochrana práv seniorov a ochranu ich majetku. Novou právnou úpravou budú odstránené doteraz existujúce automatické zákonné dôsledky pozbavenia a obmedzenia spôsobilosti na právne úkony. Hlavne ide o úplné vylúčenie výkonu rodičovských práv a povinností podľa § 28 ods. 3 a vylúčenie z práva uzavrieť platné manželstvo podľa § 12 Zákona o rodine č. 36/2005 Z. z. V novom návrhu budú zo zákona určené právne úkony, ktoré budú môcť byť nikdy odňaté. Legislatívne práce sú žiaľ neustále zdržiavané, možno konštatovať, že je to najmä v dôsledku zmeny vedenia ministerstva. Pôvodne predpokladaná účinnosť tejto novely bola január 2019. V súčasnosti je nereálne, že by novela Občianskeho zákonníka bola prijatá do volieb v roku 2020.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:
- ***Na ktoré obdobie sa plánuje účinnosť novely Občianskeho zákonníka týkajúcej sa podporovaného rozhodovania?***

> *Na Slovensku máme navyše aj výrazné medzery v inkluzívnom vzdelávaní.“*
>
> **Zuzana ČAPUTOVÁ**
> **prezidentka SR**

Článok 24 Dohovoru – VZDELÁVANIE

Právo na inkluzívne vzdelávanie zaručuje čl. 24 Dohovoru. V Slovenskej republike je právo na vzdelanie garantované v čl. 24 Ústavy, ďalej v zákone o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z. a v zákone o štátnej správe v školstve a školskej samospráve č. 596/2003 Z. z. Deti so ZP sú podľa školského zákona považované za deti

so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (partia sem deti so zdravotným znevýhodnením, deti so ZP, choré deti, deti s vývinovými poruchami, deti s poruchami správania, deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a deti s nadaním). Zásadu inklúzie vo vzdelávaní neupravuje žiadny právny predpis.
Vzdelávanie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sa zaisťuje primárne v špeciálnych školách. Aj keď školský zákon umožňuje deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami navštevovať bežné základné školy, individuálna „integrácia“ detí so ZP nie je v zákone formulovaná ako priorita, ani nie je výslovne upravené právo dieťaťa na inkluzívne vzdelávanie. Z toho dôvodu, aj keď zákon umožňuje integráciu (nie inklúziu) detí so ZP, niekoľko

zákonných ustanovení upravuje prekážky, ktoré prístup do bežných škôl sťažujú. Napríklad riaditeľ školy alebo zariadenie výchovného poradenstva a prevencie môže rozhodnúť, že integrácia nie je v záujme dieťaťa alebo že výkonom práv začleneného žiaka so špeciál-

nymi výchovno-vzdelávacími potrebami nemôžu byť obmedzené práva ostatných žiakov, ktorí sú účastníkmi výchovy a vzdelávania. Tieto ustanovenia je potrebné zmeniť.
Dôležité je postupné odstraňovanie architektonických bariér v školách – školy už viac nemôžu odmietnuť prijať dieťa len preto, že nemajú vytvorený bezbariérový vstup (mali by ho vytvoriť) alebo pre nedostatok iných technicko-materiálnych podmienok.
Významnú pomoc pri vzdelávaní majú asistenti učiteľa, ktorí na školách pôsobia, avšak nie v dostatočnom počte. Na školách je potrebné riešiť otázky zabezpečovania všetkých podmienok tak, aby deti mohli byť vzdelávané inkluzívne, teda aby boli rešpektované ich schopnosti a aby mali zabezpečenú pomoc, ktorú potrebujú, a to nielen pri vzdelávaní, ale aj pri úkonoch osobnej pomoci mimo vzdelávania (úkony sebaobsluhy) a pri zdravotníckych úkonoch.
Pri integrácii štát zaviazal školy, aby zaistili primerané vzdelávacie prostredie pre deti so ZP, avšak bez náležitého vymedzenia špecifických záväzkov. Školy sa môžu tomuto záväzku vyhnúť s poukazom, že nemajú zdroje na vytvorenie adekvátneho vzdelávacieho prostredia. Bremeno rozhodnutia leží na škole a tá môže rozhodnúť dvoma spôsobmi, ktoré vyústia do neprimeraného výsledku. Škola môže dieťa odmietnuť alebo ho prijme bez prostriedkov na zaistenie náležitého inkluzívneho vzdelávania.

Žiaci so špeciálnymi vzdelávacími potrebami sú často krát vylučovaní zo vzdelávania vo svojej spádovej škole z dôvodu, že riaditeľ školy oznámi, že nemá vytvorené podmienky na takéto vzdelávanie. Neexistuje vynútiteľnosť práva na inkluzívne vzdelávanie. Rovnako neexistuje naplnenie práva týchto detí na inkluzívne vzdelávanie, nakoľko školy nedisponujú dostatočným množstvom asistentov učiteľov. Súčasne v mnohých školách existuje veľké množstvo architektonických bariér.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:
- ***Aké opatrenia prijala SR na dôsledné naplnenie práva na inkluzívne vzdelávanie a v akých lehotách?***

Článok 25 Dohovoru – ZDRAVIE

Systém včasnej diagnostiky a intervencie chýbal na Slovensku desaťročia. V roku 2014 sa urobili prvé kroky vedúce k zavedeniu systému rannej diagnostiky a intervencie. Národný program rozvoja životných podmienok osôb so ZP na roky 2014 – 2020 obsahuje záväzok Ministerstva zdravotníctva do konca roku 2015 vytvoriť podporujúce zariadenia pre deti do 3 rokov veku v rámci troch detských nemocníc, v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach. Zároveň od januára 2014 nadobudla účinnosť novela zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. V § 33 zavádza sociálnu službu včasnej intervencie pre deti so ZP do siedmych rokov veku. Implementácia je napriek pozitívnemu legislatívnemu vývoju problematická. V roku 2015 sa začal realizovať prvý pilotný projekt včasnej intervencie financovaný zo zahraničných zdrojov len s tromi regionálnymi centrami. Hlavná obava je dostatok zdrojov, udržateľnosť a dostupnosť tejto služby vo všetkých regiónoch a pre všetky deti so ZP.
V súvislosti s informovaným súhlasom nás znepokojujú právne predpisy týkajúce sa ľudí pozbavených spôsobilosti na právne úkony alebo s obmedzenou spôsobilosťou na právne úkony. Ustanovenie § 6 ods. 1 písm. b) zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti považuje automaticky *ex lege* osoby pozbavené spôsobilosti na právne úkony a osoby s obmedzenou spôsobilosťou na právne úkony za nespôsobilé dať informovaný súhlas. Súhlas v tomto prípade dáva opatrovník, pričom by mala byť vhodným spôsobom poučená aj osoba nespôsobilá dať informovaný súhlas. Jej nesúhlas však nie je relevantný, jej vyjadrenie sa podľa § 6 ods. 10 zákona o zdravotnej starostlivosti iba zapíše do zdravotnej dokumentácie. Náhradné rozhodovanie sa pritom týka v tomto prípade nielen zdravotnej starostlivosti, ale aj hospitalizácie, a teda aj obmedzenia slobody.
Pretrváva nedostatok vhodne prispôsobených zdravotníckych zariadení na hospitalizáciu osôb s veľmi ťažkým telesným postihnutím, problémy ale pretrvávajú aj pri ambulantnej liečbe a vyšetreniach. Väčšina nemocníc nie je prispôsobená na prijatie pacienta

pohybujúceho sa na vozíku a odkázaného na sústavnú pomoc inej osoby architektonicky, technicky, ale ani personálne. Často chýba bezbariérový prístup pre tieto osoby. Nemocničné lôžka sú bez polohovania, vysoké a matrace iba výnimočne antidekubitné. Chýbajú pomôcky na dôstojnú manipuláciu s pacientom, dokonca aj pri vyšetreniach. Personálne obsadenie na bežných oddeleniach je poddimenzované.

Článok 27 Dohovoru – PRÁCA A ZAMESTNÁVANIE

Podpora zamestnávania občanov so ZP je upravená v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti. V rámci aktívnych opatrení trhu práce zákon upravuje poskytovanie viacerých nenávratných finančných príspevkov pre zamestnávateľov, ako aj pre občanov so ZP, ktorí sa rozhodli vykonávať samostatnú zárobkovú činnosť. Príspevky sú určené na podporu vytvárania a udržania pracovných miest v chránených dielňach a na chránených pracoviskách. Hlavnými nástrojmi podpory sú:
i) príspevok zamestnávateľovi na zriadenie chránenej dielne alebo chráneného pracoviska;
ii) príspevok občanovi so ZP na samostatnú zárobkovú činnosť;

iii) príspevok na úhradu prevádzkových nákladov chránenej dielne alebo chráneného pracoviska;
iv) príspevok na činnosť pracovného asistenta.

Základným nedostatkom právnej úpravy je skutočnosť, že s výnimkou príspevku na pracovného asistenta je poskytovanie zostávajúcich príspevkov podmienené zriadením chránenej dielne alebo chráneného pracoviska.

S účinnosťou od 1. mája 2013 bol rozsiahlym spôsobom zmenený zákon o službách zamestnanosti, a to aj v časti upravujúcej aktívne opatrenia trhu práce na podporu zamestnávania občanov so ZP. Príspevok zamestnávateľovi na zriadenie chránenej dielne alebo chráneného pracoviska a príspevok občanovi so ZP na samostatnú zárobkovú činnosť sa zmenili z obligatórnych (pri splnení podmienok nárokovateľných) na fakultatívne (nenárokovateľné) a znížila sa ich maximálna možná výška o 50 až 65 % pôvodnej maximálnej výšky v závislosti od regiónu, v ktorom sú poskytované.

Medzi nástroje na podporu zamestnanosti môžeme zaradiť i povinnosť zamestnávateľov zamestnávať občanov so ZP, tzv. kvóta systém. Zamestnávateľ je povinný zamestnávať občanov so ZP, ak zamestnáva najmenej 20 zamestnancov, v počte, ktorý predstavuje 3,2 % z celkového počtu jeho zamestnancov. Pokiaľ túto podmienku neplní, môže túto povinnosť nahradiť zadaním zákazky (nákup tovaru alebo služby) zamestnávateľovi, ktorý prevádzkuje chránenú dielňu, občanovi so ZP vykonávajúcemu samostatnú zárobkovú činnosť alebo uhradením sankcie. Za rok 2014 dali až 4 ministerstvá prednosť zaplateniu sankcie pred možnosťou zamestnania občanov so ZP alebo zadaním zákazky.

Je problém získať vhodnú pracovnú pozíciu alebo pozíciu zodpovedajúcu vzdelaniu.

Zamestnávatelia nevytvárajú konkrétne opatrenia, ktorých cieľom je uľahčenie profesijnej a spoločenskej integrácie ľudí s rôznymi druhmi ZP. Tieto zlepšujúce opatrenia sa musia týkať, v závislosti od schopností dotknutých osôb, najmä odborného vzdelávania, ergonómie, prístupnosti, mobility, dopravných prostriedkov a ubytovania.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:

- ***Aké opatrenia urobila SR na účinnú podporu zamestnávania osôb so ZP na voľnom trhu práce?***

Článok 28 Dohovoru – PRIMERANÁ ŽIVOTNÁ ÚROVEŇ A SOCIÁLNA OCHRANA

Finančné zabezpečenie občanov so ZP, pokiaľ ich miera poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť presahuje 40 % a sú poistencami Sociálnej poisťovne, sa pri splnení ďalších zákonom určených podmienok rieši zo systému sociálneho poistenia, zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, a to priznaním invalidného dôchodku. Je potrebné vyzdvihnúť, že invalidné dôchodkové poistenie sa vzťahuje i na občanov, ktorí sa stali invalidnými v dobe, keď boli nezaopatrenými deťmi a nemohli byť z titulu vlastnej zárobkovej činnosti dôchodkovo poistení.

> „Kým doteraz boli informácie dostupné pre osoby so ZP zverejňované na webových stránkach inštitúcií verejnej správy, stále častejšie tak začínajú robiť aj súkromné spoločnosti, najmä univerzity. Veľmi príjemne nás prekvapila zmena vysokoškolského zákona, kde sa podarila presadiť prístupnosť webových sídiel verejných vysokých škôl.“
>
> **Branislav MAMOJKA**
> **predseda Únie slabozrakých a nevidiacich Slovenska**

Pokiaľ je občan so ZP odkázaný len na príjem z invalidného dôchodku, je jeho príjem v mnohých prípadoch pod hranicou rizika chudoby.

Podľa súčasného zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení poistenec pre získanie invalidného dôchodku musí splniť dve podmienky – musí byť uznaný za invalidného a musí získať potrebný počet rokov dôchodkového poistenia (v závislosti od veku poistenca). V prípade, že poistencovi chýba do potrebného počtu rokov dôchodkového poistenia čo i len jeden deň, invalidný dôchodok mu nie je priznaný. Najčastejšie ide o prípady, keď žiadateľmi o invalidný dôchodok sú pacienti s onkologickým ochorením alebo so ZP, ktorí majú len málo príležitostí získať zamestnanie, a teda aj potrebný čas poistenia. Často pochádzajú z regiónov s vysokou nezamestnanosťou. Predchádzajúci zákon o sociálnom zabezpečení obsahoval osobitné ustanovenie, podľa ktorého „tvrdosti, ktoré sa vyskytnú pri vykonávaní tohto zákona, môže odstrániť v rozsahu svojej pôsobnosti minister práce, sociálnych vecí a rodiny“. Na základe tohto ustanovenia mohol minister práce, sociálnych vecí a rodiny po individuálnom posúdení prípadu povoliť výnimku zo zákona, ktorou odstránil neprimeraný negatívny dopad na poistenca.

Takýto právny stav vnímame ako veľkú sociálnu nespravodlivosť, pretože pre niekoľko chýbajúcich dní pre nárok na invalidný dôchodok poistenec príde nielen o invalidný dôchodok, ale zároveň ich partneri a deti prídu o nárok na pozostalostné dôchodky, teda vdovské, vdovecké či sirotské dôchodky.

Súčasnú právnu úpravu sociálneho poistenia bez možnosti odstránenia tvrdosti zákona považujem za úpravu v rozpore s čl. 39 Ústavy SR a čl. 28 Dohovoru o právach osôb so ZP. Podľa uvedeného článku Ústavy SR občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:

- ***Aké opatrenia urobila SR na zabezpečenie a naplnenie ústavného práva občanov na primerané hmotné zabezpečenie pri nespôsobilosti na prácu?***

ČLÁNOK 29 – ÚČASŤ NA POLITICKOM A VEREJNOM ŽIVOTE

V rámci výkonu volebného práva podľa zákona č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej „volebný zákon“) a zákona č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon volebnej kampani“) neexistujú rovnaké podmienky na aktívne zapojenie sa do politického a verejného života pre osoby so sluchovým postihnutím v porovnaní s osobami bez ZP. Žiadny zákon neupravuje povinnosť štátu (obce, mesta) zabezpečiť pomoc pri tlmočení do/z posunkového jazyka v priebehu predvolebnej kampane a po zvolení pri výkone volebného mandátu.

Vláda ďalej nezabezpečila žiadne zmeny volebného zákona týkajúce sa rovného volebného práva pre osoby pozbavené spôsobilosti na právne úkony. Podľa § 4 písm. a) zákona bolo prekážkou práva voliť pozbavenie spôsobilosti na právne úkony. Zmena nastala výlučne na základe nálezu Ústavného súdu SR z 22. marca 2017 sp. zn. PL.ÚS2/2016, ktorý bol dňa 31. 5. 2017 vyhlásený v Zbierke zákonov. Týmto dňom stratili účinnosť ustanovenia § 4 písm. b) a c) volebného zákona a ľudia pozbavení spôsobilosti na právne úkony mohli voliť vo všetkých typoch volieb.

Naďalej nie je prístupné pasívne volebné právo na rovnakom základe všetkým ľuďom so ZP.

Žiadnu zmenu sme nezaznamenali ani v lepšej prístupnosti volebných miestností, architektonické bariéry a zodpovednosť za výber nevhodných volebných miestností nie je nijako sankcionovaná.

ODPORÚČANÉ OTÁZKY:

- ***Aké kroky plánuje SR prijať na sprístupnenie práva bez obmedzenia voliť všetkým osobám so ZP?***

Článok 30 Dohovoru – ÚČASŤ NA KULTÚRNOM ŽIVOTE, REKREÁCII, ZÁUJMOVÝCH AKTIVITÁCH A ŠPORTE

Prepis a vydávanie dokumentov v prístupných formátoch pre osoby so ZP je podporovaný Ministerstvom kultúry, Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu a Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny, prostredníctvom mimovládnych organizácií a vlastnými silami dobrovoľníkov a rodinných príslušníkov osôb so ZP. Hlavným zdrojom kníh a časopisov vo formátoch vhodných pre osoby so zrakovým postihnutím (Braillovo písmo, zvukové nahrávky, reliéfna grafika, elektronické dokumenty) je Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči zriadená Ministerstvom kultúry SR. Vydávanie časopisov vo formátoch vhodných pre osoby so ZP je čiastočne podporované prostredníctvom dotácií ministerstiev práce a kultúry. Vydávanie dokumentov vo formáte ľahko čitateľného textu zatiaľ len sporadicky zabezpečujú mimovládne organizácie.

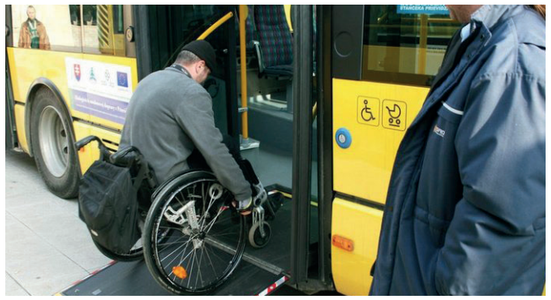

> „Z môjho pohľadu sú práva ľudí so ZP v Dohovore upravené komplexne, problémom však je ich vymožiteľnosť. Najväčší problém je v tom, že Dohovor nie je súčasťou právneho poriadku. Proces, ktorý by to mohol zmeniť, je príliš zdĺhavý.“
>
> **Zuzana STAVROVSKÁ**
> **Komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím**

Sprístupňovanie diel vo formátoch prístupných osobám so ZP podporuje § 29 autorského zákona č. 618/2003 Z. z. Sprístupnené dokumenty však predstavujú len veľmi malú časť dokumentov dostupných verejnosti bez ZP. Zvlášť kritickým je zabezpečovanie literatúry potrebnej na vzdelávanie detí so ZP. Napriek zvýšenej produkcii podporovanej Ministerstvom školstva ide prevažne len o prepis vybraných učebníc používaných najmä v špeciálnych školách, nie o prepis učebníc podľa individuálnej potreby študentov rôznych škôl.

Sprístupňovanie televízneho vysielania rieši zákon č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii, ktorý určuje vysielateľom povinnosť zabezpečiť minimálny rozsah vysielaných programov sprevádzaných skrytými alebo otvorenými titulkami a tlmočených do posunkovej reči nepočujúcich alebo v posunkovej reči nepočujúcich a sprevádzaných hlasovým komentovaním pre nevidiacich. Neurčuje však jednoznačne transmiterom, najmä káblovým poskytovateľom, povinnosť prenášať aj uvedené multimodálne služby. Tiež nedefinuje titulky pre nepočujúcich. V súčasnosti je v legislatívnom procese novela, ktorá jednoznačne definuje titulky pre nepočujúcich, ukladá káblovým poskytovateľom prenášať aj uvedené multimodálne služby a ukladá distribútorom pôvodných slovenských audiovizuálnych diel a diel v slovenskom jazyku opatriť ich titulkami pre nepočujúcich a hlasovým komentárom pre nevidiacich. Schválenie tejto novely výrazne zvýši úroveň sprístupnenia televízneho vysielania.

Postupnému zlepšovaniu prístupnosti expozícií múzeí, galérií a výstav prispieva preškoľovanie pracovníkov, organizovanie špecializovaných konferencií a organizovanie výstav a expozícií alebo ich častí špeciálne upravených podľa potrieb osôb so ZP. Pri sprístupňovaní výstav a expozícií v galériách a múzeách je potrebné uprednostňovať trvalé sprístupňovanie charakteristických exponátov a prehliadkových trás pre danú expozíciu pred sporadickým organizovaním dočasných špecializovaných výstav.

Úloha vytvárať podmienky zabezpečujúce prístup osobám so ZP k službám v oblasti rekreačných, turistických, záujmových a športových aktivít by mala byť realizovaná v rámci plnenia Stratégie rozvoja cestovného ruchu do roku 2020 a v rámci Národného systému

kvality služieb cestovného ruchu. V stratégii je zapracovaná aj úloha umožniť širšiu účasť osôb so ZP na cestovnom ruchu prostredníctvom stavebno-technického riešenia, ktorá sa spolieha na práve pripravovaný nový stavebný zákon zmienený v časti o článku 9 Prístupnosť. Stále však chýba jednotná norma určujúca kritériá prístupnosti zariadení cestovného ruchu z hľadiska osôb so ZP. Veľmi zložité je tiež zabezpečovať účasť osôb so ZP na športových podujatiach. Vo všeobecnosti chýbajú športové zariadenia s bezbariérovými vstupmi a priestormi pre divákov a športovcov, s bezbariérovými šatňami pre športovcov, sociálnymi zariadeniami.

„Myslím si, že aj napriek rôznym prekážkam sa informovanosť o právach ľudí so ZP zlepšuje. Ako komisárka pre osoby so ZP šírim povedomie o právach zaručených Dohovorom a na všetkých podujatiach, konferenciách, výjazdoch, monitoringoch upozorňujem na existenciu Dohovoru. Zároveň informujem o tom, že Dohovor si tvorili priamo ľudia so zdravotným postihnutím, preto odzrkadľuje ich skutočné potreby a požiadavky.“

Zuzana STAVROVSKÁ
Komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím

Článok 33 Dohovoru – VYKONÁVANIE DOHOVORU NA VNÚTROŠTÁTNEJ ÚROVNI A MONITOROVANIE

V súlade s čl. 33 ods. 1 sa dňa 15. marca 2013 zriadilo na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny hlavné kontaktné miesto, ktoré je v súčasnosti od 15. 6. 2020 zrušené a jeho pôsobnosť prešla do agendy Odboru integrácie osôb so ZP.
Pretrvávajúcim a neriešeným problémom je absencia podmienok účasti a zahrnutie do monitorovacieho procesu občianskej spoločnosti najmä osôb so ZP a ich reprezentatívnych organizácií tak, ako sa to požaduje v čl. 33 ods. 3 Dohovoru. Hlavnou príčinou je neexistencia systematickej finančnej podpory reprezentatívnych organizácií osôb so ZP na vykonávanie monitorovania a udržanie minimálnej odbornej kapacity. Túto činnosť sú schopné vykonávať len sporadicky a v značne zúženom rozsahu na základe projektového financovania a sponzoringu.

PROGRAMÉ VYHLÁSENIE VLÁDY V ROKU 2020

Vláda SR sa vo svojom programovom vyhlásení zaviazala, že pripraví Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2021 – 2030 v spolupráci s mimovládnymi organizáciami v súlade s Dohovorom OSN o právach osôb so ZP. Predstavitelia Úradu Komisára pre osoby so ZP absolvovali od nástupu novej vlády stretnutie na viacerých ministerstvách. „Vláda vyslala veľmi pozitívny signál, že chce spolupracovať a odporúčania plniť,“ potvrdila komisárka počas tlačovej konferencie, ktorú zvolal Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím dňa 25. 6. 2020 pri príležitosti 10. výročia ratifikácie Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím na Slovensku.

Použité zdroje:

Správy komisára pre osoby so zdravotným postihnutím za roky 2016 – 2019

Alternatívna správa o plnení Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím spracovaná organizáciami osôb so zdravotným postihnutím a ďalších mimovládnych organizácií (2019)

Národný akčný plán prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť v systéme sociálnych služieb na roky 2012 – 2015 (december 2011)

Stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike (november 2011)

Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2015 – 2020

Národný program rozvoja životných podmienok osôb so ZP na roky 2014 – 2020

Výber zistení o plnení/neplnení článkov Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím a odporúčania pre Výbor OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím na spracovanie otázok pre 2. a 3. hodnotiacu správu adresovanú vláde Slovenskej republiky (zo dňa 16. 8.2019)

Stránky MPSVaR SR https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/kontaktne-miesto-prava-osob-so-zdravotnym-postihnutim/dohovor-osn-pravach-osob-so-zdravotnym-postihnutim-slovenska-republika.html

Text oznámenia 317/2010 Z. z. Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky, na adrese https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/71376/1/2/oznamenie-c-317-2010-zz-o-uzavreti-dohovoru-o-pravach-osob-so-zdravotnym-postihnutim

Niektoré priame citáty v texte sú prevzaté z relácie: Rádiožurnál o 12:00, 26. 6. 2020, autorky Natálie Holubovej, RTVS

Prílohu pripravil: Ing. Maroš Silný

HUMANITA Plus
Špecializovaná príloha pre zdravotne postihnutých a znevýhodnených ľudí.

Vychádza ako súčasť časopisu HUMANITA, časopisu dobrovoľníckeho sektora Slovenskej republiky. Časopis HUMANITA vydáva Slovenská humanitná rada, IČO: 17316014, s podporou grantu MPSVaR SR. Registrácia pod č. MK SR 710/92, ISSN 1336-2208. Objednávky prijíma redakcia. Nevyžiadané rukopisy a fotografie nevraciame. Uverejnené príspevky nehonorujeme. Šéfredaktor: Ing. Maroš Silný. Adresa redakcie: Budyšínska 1, 831 03 Bratislava 3, telefón: 02 5020 0500, 02 5020 0511, 0948 016 123, e-mail: redakcia.humanita@gmail.com, web: www.shr.sk. Snímky: internet a archív. Grafická úprava a tlač: RAX, s.r.o., Bratislavská 10, 841 06 Bratislava. Distribúcia: Slovenská humanitná rada, Budyšínska 1, 831 03 Bratislava 3. Časopis vychádza 2-krát v roku. Náklad 3 500 kusov. © SHR